

Bijlage HAVO
Aruba, Bonaire, Curaçao en Sint Maarten
2025
tijdvak 2

aardrijkskunde

Bronnenboekje

Opgave 1 – De demografie van China

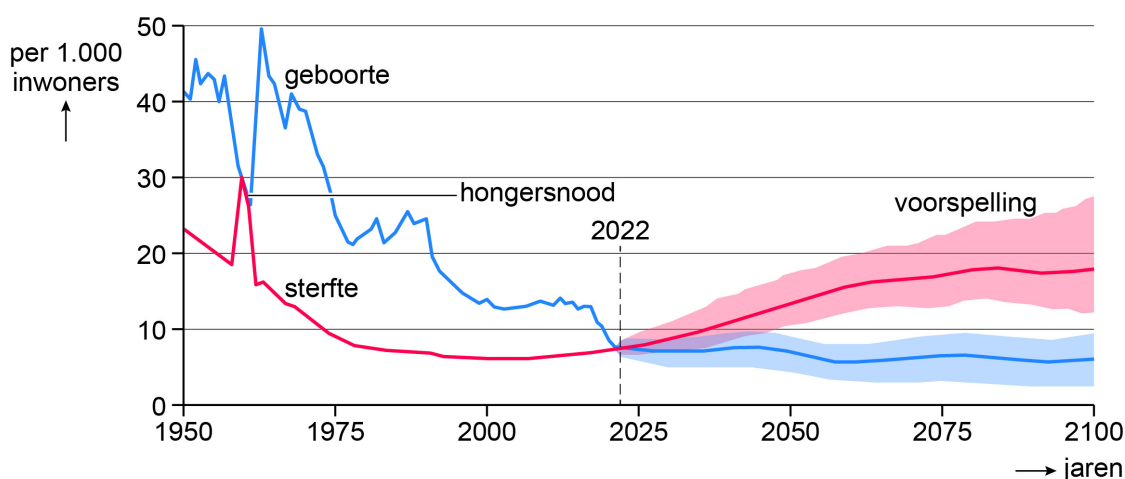
bron 1

De demografische krimp van China

In januari 2023 maakte de Chinese overheid bekend dat de bevolking voor het eerst sinds de hongersnood van 1961 gekrompen is. Verwacht wordt dat dit de start is van een lange periode van demografische krimp. Een kleinere bevolking was jarenlang het doel van de Chinese overheid. Daarom werd lange tijd eenkindpolitiek gevoerd.

Met nieuw beleid probeert de Chinese overheid de demografische krimp nu juist tegen te gaan. Sinds 2015 wordt een tweede kind toegestaan en sinds 2021 mag een derde kind ook. Het vruchtbaarheidscijfer blijft echter laag, onder andere doordat de kosten voor levensonderhoud hoog zijn.

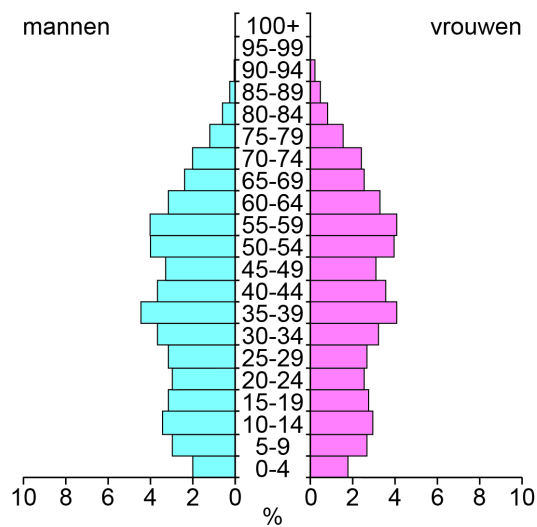
Geboorte- en sterftcijfers in China

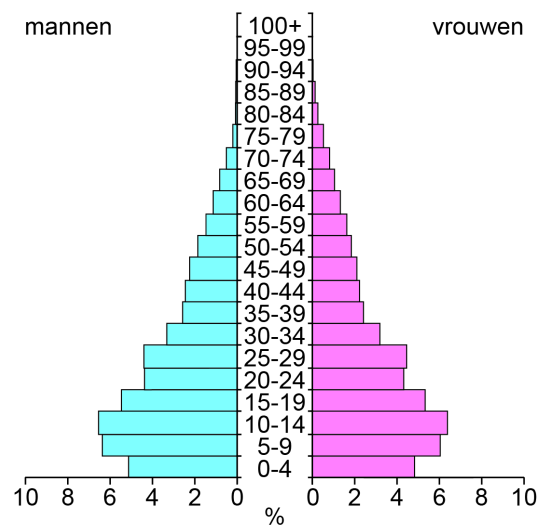
bron 2

Vier bevolkingdiagrammen van China in willekeurige volgorde

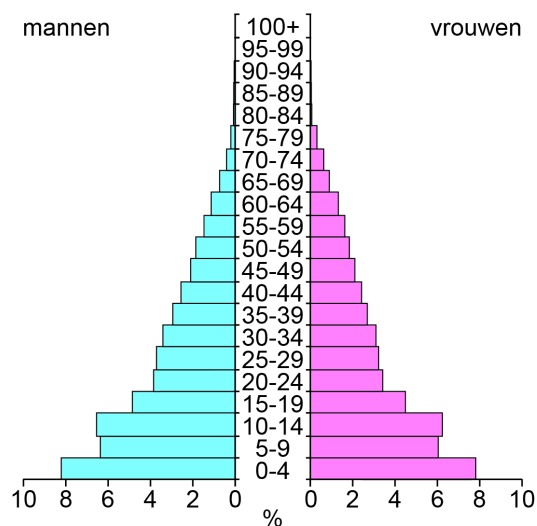
a

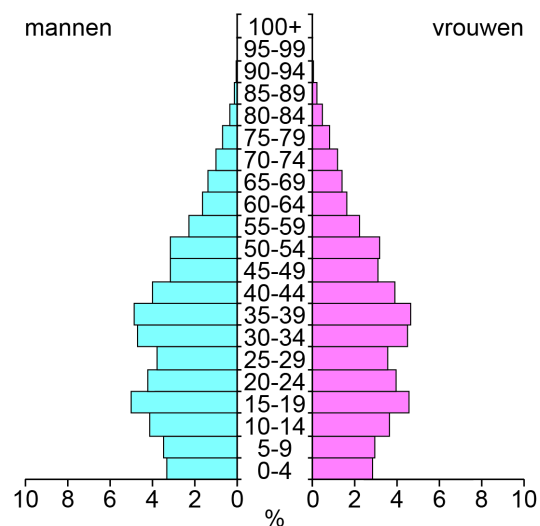
b

c

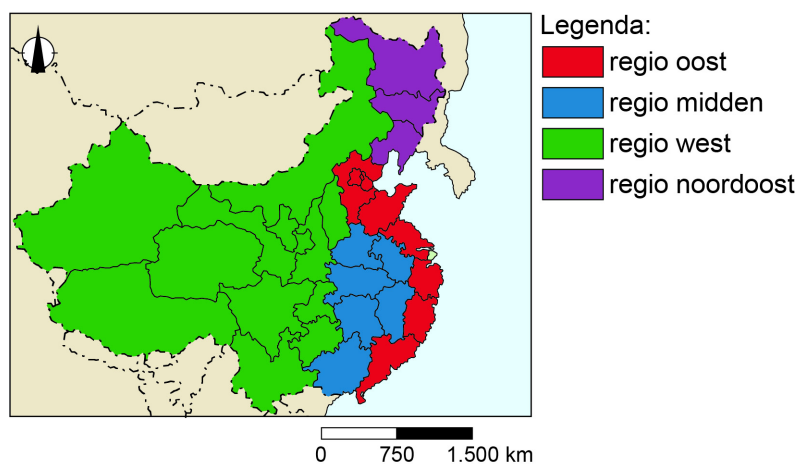
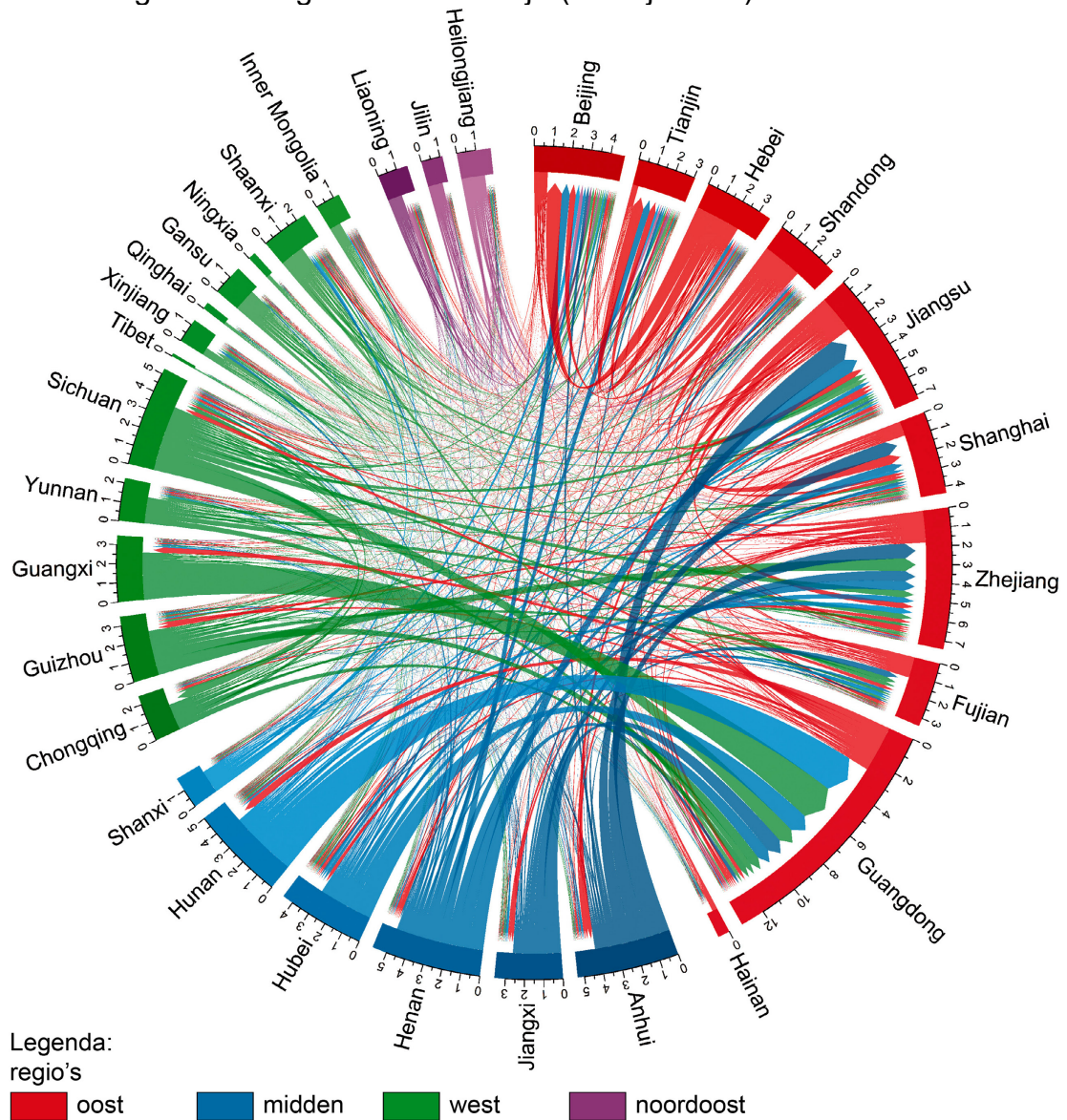
d

bron 3

Stroomdiagram van de Chinese binnenlandse migratie, 2010 - 2015

De pijlen geven de richting van de migratiestromen weer. De dikte geeft aan hoe groot de migratiestromen zijn (in miljoenen).

Opgave 2 – Pedego Electric Bikes

bron 4

Pedego Electric Bikes

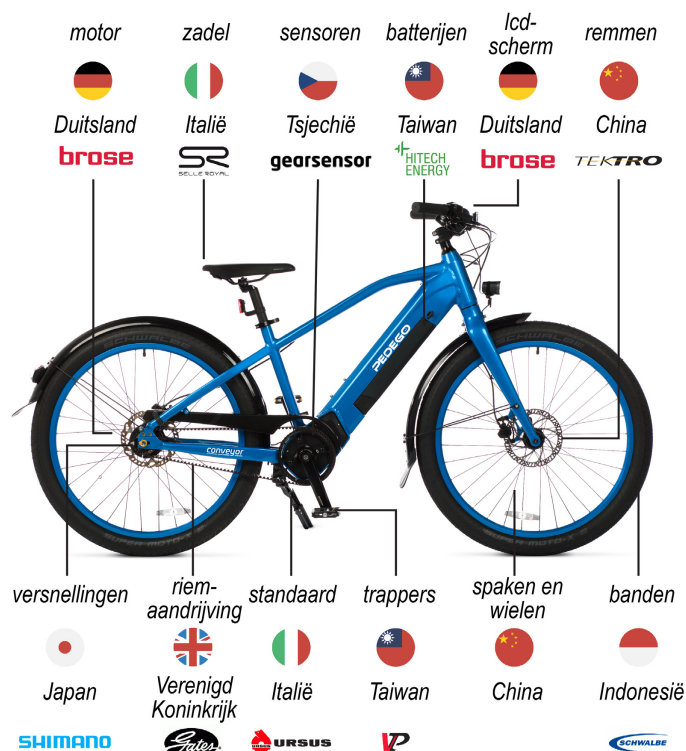
Pedego is een Amerikaans bedrijf dat elektrische fietsen ontwerpt en wereldwijd verkoopt. Het bedrijf werd opgericht in 2008. De elektrische fietsen van Pedego worden vooral verkocht in de Verenigde Staten, Europa, Zuid-Afrika, Australië, Nieuw-Zeeland en Canada.

Tussen 2008 en 2018 werden de Pedego-fietsen in China gemaakt. In 2018 verplaatste het bedrijf de productie naar Vietnam en Taiwan. Het bedrijf doet dus aan ...a...

De onderdelen van een Pedego-fiets komen uit verschillende landen. Zo worden de banden van een Pedego-fiets door een Duits bedrijf in Indonesië gemaakt. Elk onderdeel wordt gemaakt in het land waar de productieomstandigheden het gunstigst zijn. Als een land zich specialiseert in een bepaalde productiesector, verandert de ...b...

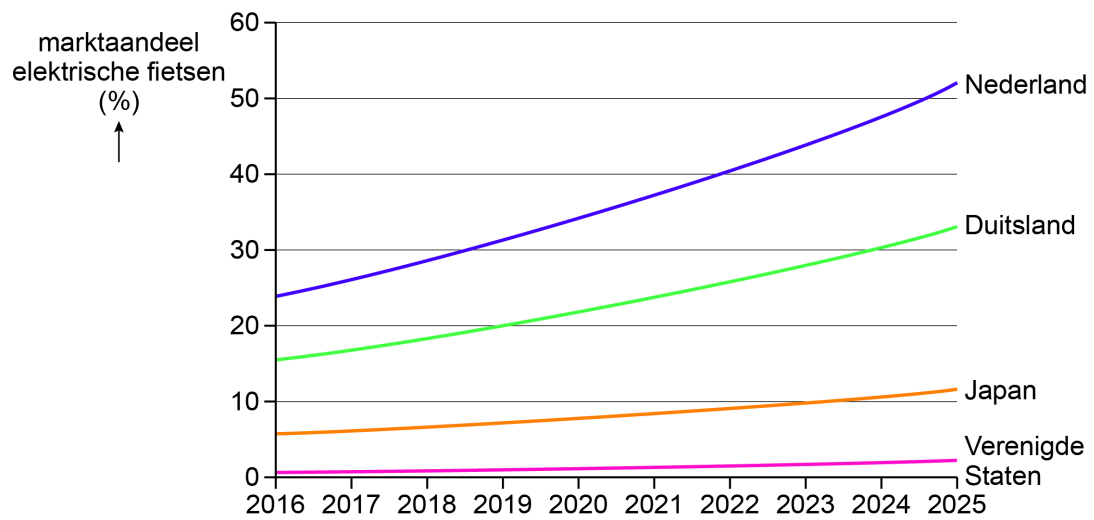
Zo'n mondiaal georiënteerde productieketen is het efficiëntst als er veel ...c... is.

Onderdelen van een Pedego-fiets met land van herkomst

bron 5

Marktaandeel elektrische fietsen in de totale fietsmarkt in vier landen

Opgave 3 – De Nyiragongo

bron 6

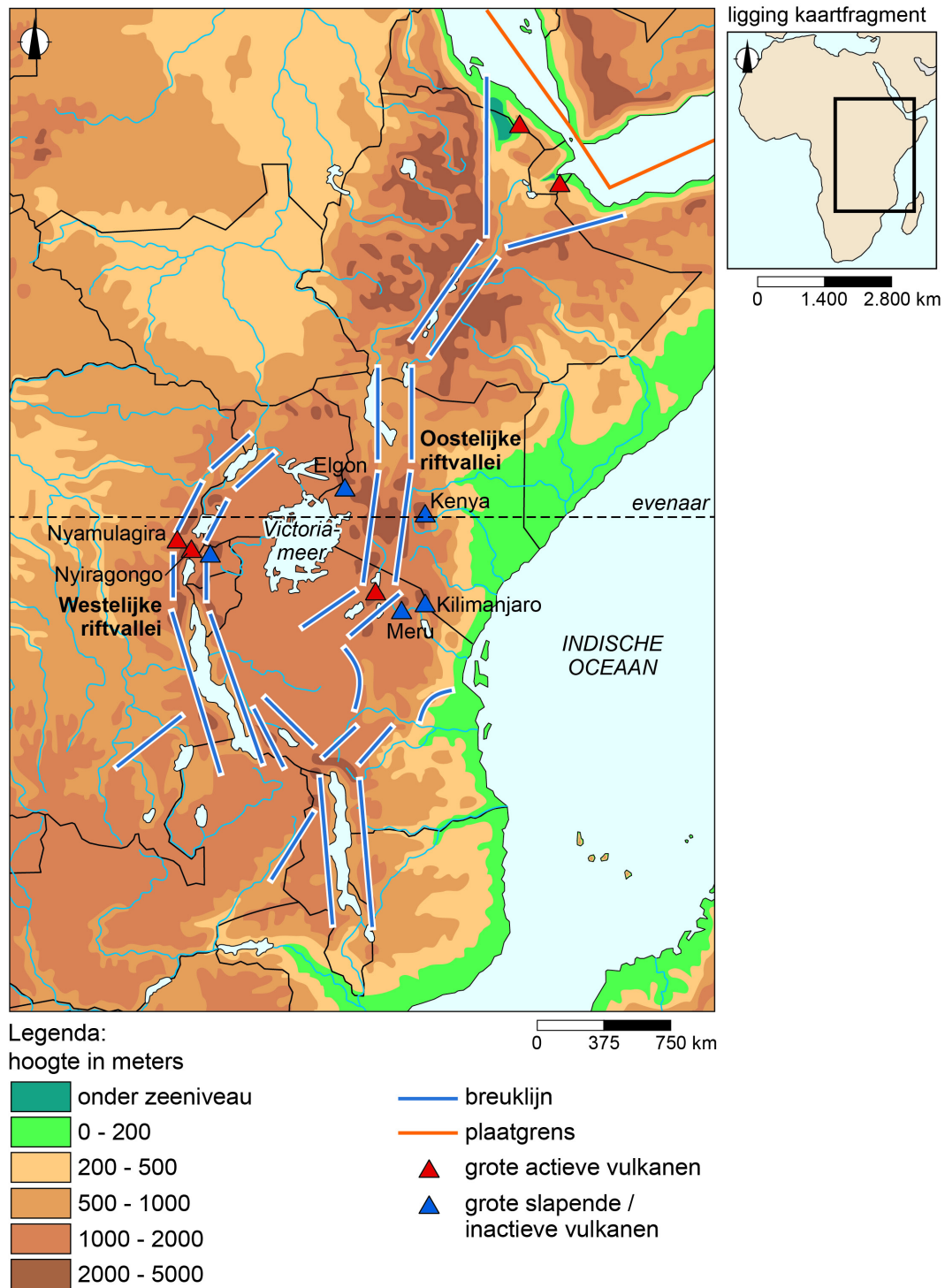
De Nyiragongo

De Nyiragongo is een vulkaan in het oosten van de Democratische Republiek Congo. De vulkaan ligt ongeveer 16 kilometer ten noorden van Goma, een stad met twee miljoen inwoners. In de krater van de vulkaan bevindt zich een borrelend lavameer.

bron 7

Platentektoniek in het oosten van Afrika

Opgave 4 – Monument Valley

bron 8

Monument Valley

Monument Valley ligt in het zuidwesten van de Verenigde Staten op het Colorado Plateau. Op het Colorado Plateau komen de staten Utah, Arizona, Colorado en New Mexico bij elkaar. De vallei ligt op een hoogte van zo'n 1.700 meter boven zeeniveau en bestaat vooral uit zandsteen. 250 miljoen jaar geleden bedekte een ondiepe zee hier het land. Op de zeebodem werden dikke lagen zand, grind en slib afgezet die vervolgens werden samengedrukt. De zee droogde 70 miljoen jaar geleden op en daarna werd de aardkorst omhooggeduwd. Wat eens de zeebodem was, veranderde in een plateau. Tijdens de laatste 50 miljoen jaar zijn veel van deze gesteenten verweerd tot opvallende rotsformaties.

bron 9

Meanders in de San Juan

bron 10

Meanders in de Amazone

Opgave 5 – Inheemse talen in Brazilië

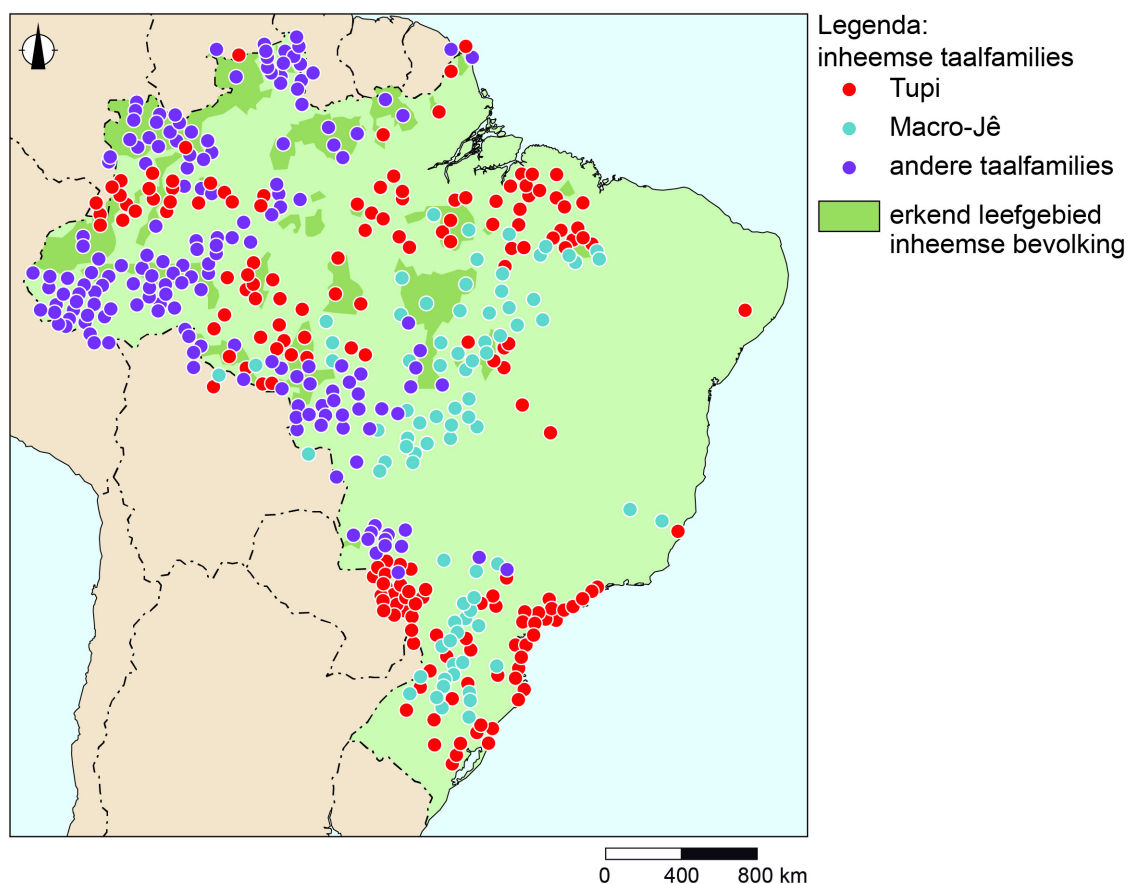
bron 11

Inheemse talen in Brazilië

De etnische samenstelling van de Braziliaanse bevolking is divers. Ook de culturele diversiteit is hoog. Volgens het Braziliaanse Instituut voor Geografie en Statistiek telt het land 305 inheemse volksgroepen en 274 verschillende talen.

Op onderstaande kaart is elke inheemse taal aangegeven met een stip. Inheemse talen die dezelfde moedertaal hebben, maken deel uit van één taalfamilie. In Brazilië zijn Tupi en Macro-Jê de grootste taalfamilies.

Spreading van inheemse talen in Brazilië

De Pataxó, een inheems volk in Brazilië

De Pataxó zijn een inheems volk dat eeuwenlang in het oosten van Brazilië leefde. Door de opkomst van plantagelandbouw tijdens de koloniale periode veranderde het oosten van Brazilië sterk. De Portugese kolonisator verdreef de Pataxó en dwong hen traditionele gebruiken en de eigen taal te verbergen. Een deel van de mensen trok naar de steden. Anderen stichtten nieuwe gemeenschappen, vooral in het zuiden van de staat Bahia. Nabij Rio de Janeiro hebben de Pataxó een kleine gemeenschap in het kustdorpje Paraty.

Deze gemeenschap leeft deels traditioneel en kan door toeristen en schoolkinderen worden bezocht. De Pataxó geven in Paraty voorlichting en workshops over traditionele gebruiken en gewoonten van hun volk.

Opgave 6 – De cerrado, de Braziliaanse savanne

bron 13

De cerrado

De cerrado wordt op basis van de bosbedekking onderverdeeld in verschillende vegetatietypen. De overgang van dicht bos (cerradão) naar open graslandschap (campo limpo) is op verschillende schaalniveaus zichtbaar. Op nationaal schaalniveau loopt deze overgang van zuidwest naar noordoost. Maar ook op een lager schaalniveau zijn deze overgangen in het landschap zichtbaar.

bron 14

De cerradão, 60 kilometer ten noordoosten van Cuiabá

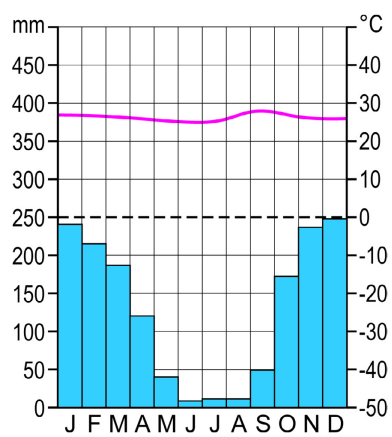
bron 15

De campo limpo, 200 kilometer ten noorden van Brasília

bron 16

Klimaatdiagram van Brasília

Opgave 7 – Geologie en klimaat in Curaçao

bron 17

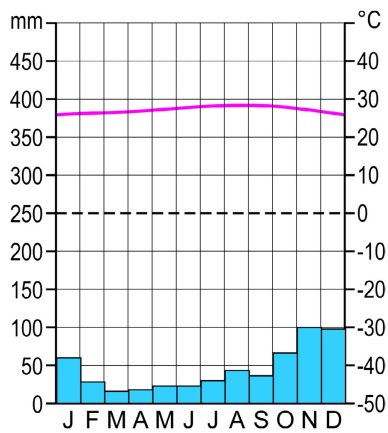
Caribisch gebied

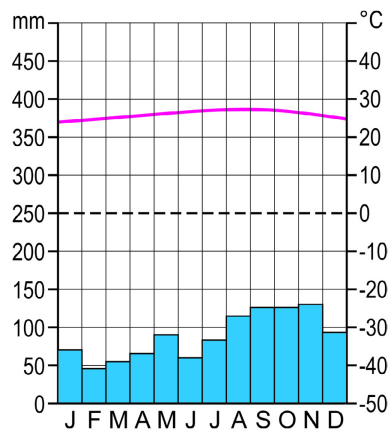
bron 18

Vier klimaatgrafieken

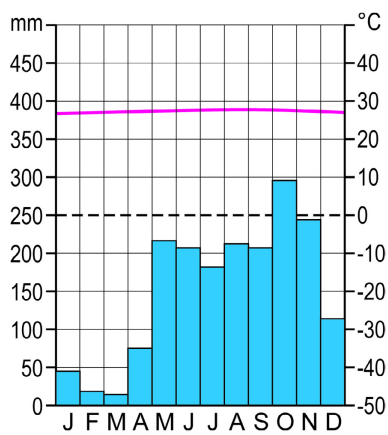
klimaatgrafiek a

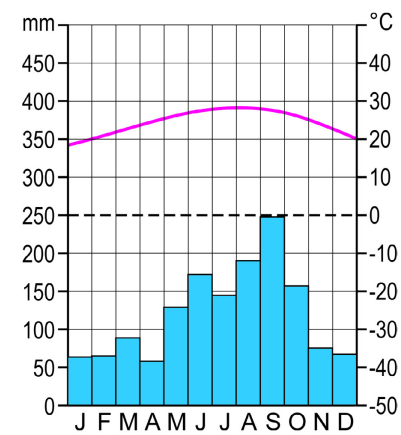
klimaatgrafiek b

klimaatgrafiek c

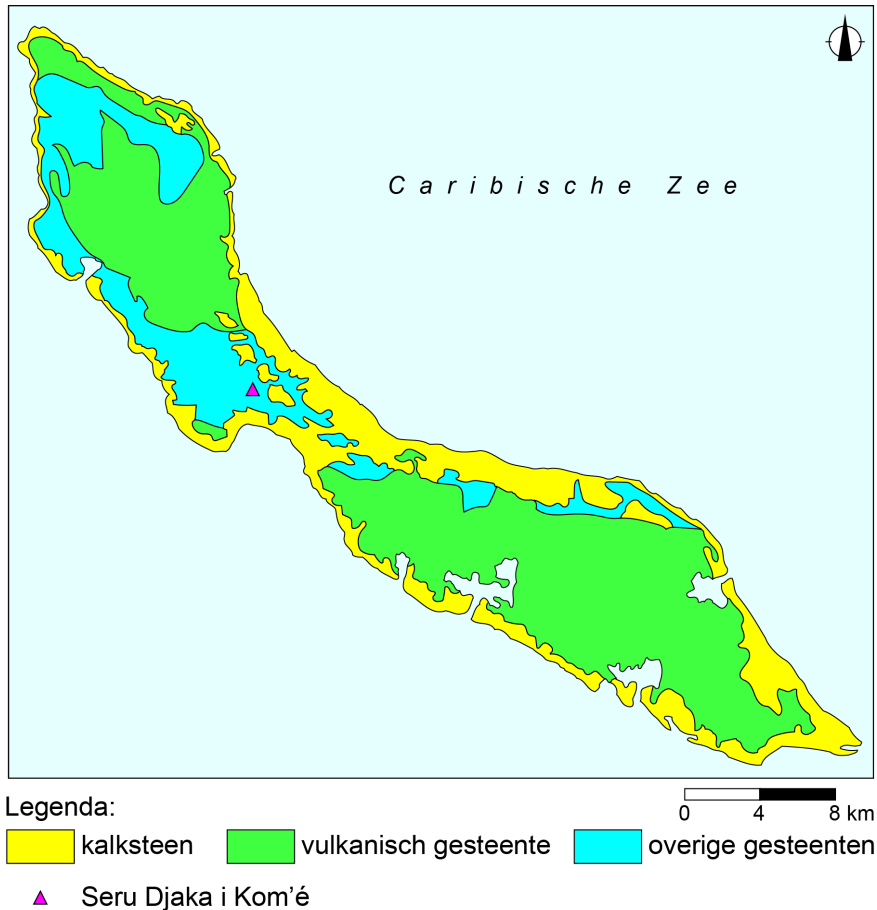
klimaatgrafiek d

De geologie van Curaçao

De geologische geschiedenis van Curaçao begon ongeveer 100 miljoen jaar geleden met vulkaanuitbarstingen op de zeebodem. De vulkanische gesteenten werden tot 60 miljoen jaar geleden geplooid. Daarna ontstonden koraalriffen onder de zeespiegel. Deze koraalriffen werden uiteindelijk kalksteen. Door opheffing kwamen de gesteenten boven water te liggen en vormden eilanden.

Gesteenten op Curaçao

bron 20

Twee foto's van de Seru Djaka i Kom'é (de berg waar de rat aan geknaagd heeft)

Opgave 8 – De toerismesector in economisch perspectief

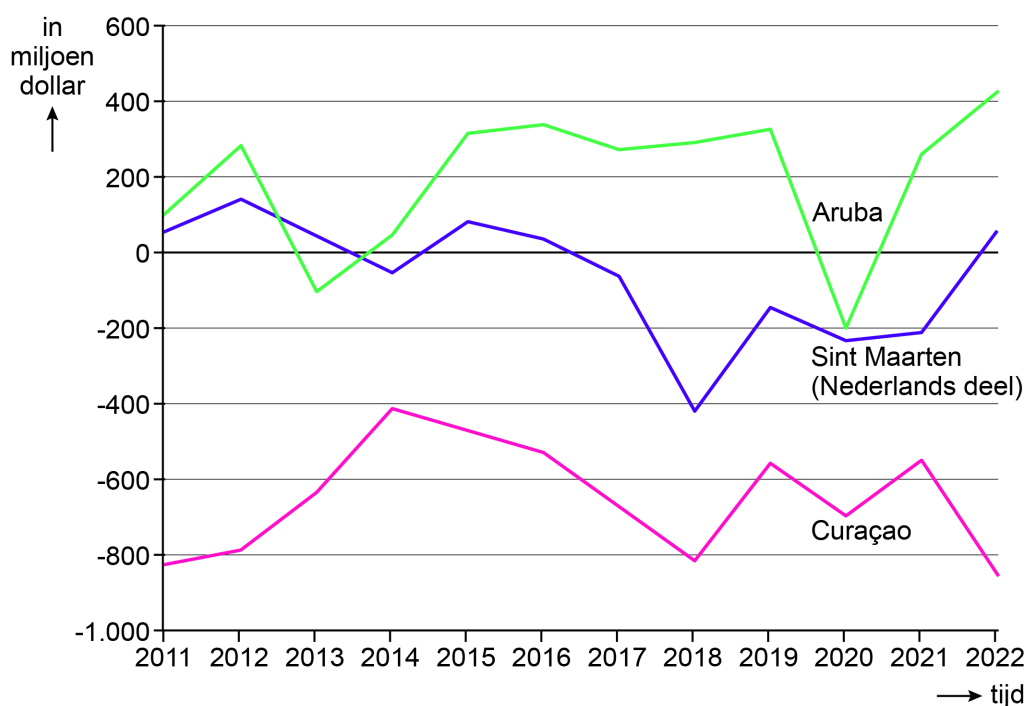
bron 21

Gegevens van Aruba, Curacao en Sint Maarten

land	aantal toeristen in 2019	aantal toeristen in 2023	bevolkingsaantal in 2023	bnp in 2022 (in miljard dollar)
Aruba	1.118.944	1.243.554	107.566	3,54
Curaçao	463.683	582.409	155.823	3,07
Sint Maarten	319.695	395.053	42.938	1,54

bron 22

Handelsbalans in goederen en diensten

bron 23

Handelsbalans in alléén goederen

